

УДК 78.01+111.852

<https://doi.org/10.31652/3041-1017-PIATE-2025.5.13>**Сідорова І.С.**

кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна

e-mail: sidorovairuna1978@gmail.com**Брацішевська Т.Д.**

здобувачка вищої освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Ямпіль, Україна

e-mail: tatianal0972171146@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ СТАРШОГО ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Анотація. В статті висвітлюються теоретичні основи формування музично-естетичної культури школярів старшого підліткового віку. Зосереджується увага на дефінітивному аналізі поняття «музично-естетична культура». Розглянуто такі поняття як культура, естетична культура, музична культура.

Ключові слова: культура, музична культура, естетична культура, формування музично-естетичної культури, учні старшого підліткового віку.

Abstract. The article highlights the theoretical foundations of the formation of musical and aesthetic culture of schoolchildren of older adolescence. The focus is on the definitive analysis of the concept of "musical and aesthetic culture". Such concepts as culture, aesthetic culture, musical culture are considered.

Keywords: culture, musical culture, aesthetic culture, formation of musical and aesthetic culture, students of older adolescence.

Постановка наукової проблеми. Незважаючи на складність сучасних реалій освітнього середовища, потрібно намагатися створювати сприятливі умови для особистісного розвитку молодого покоління та робити «акцент на самостійній практичній роботі студентів та розвитку індивідуальних траєкторій навчання» [1, с.182] та виховання, зокрема. Намагатися використовувати у навчальній та позанавчальній виховній роботі дієві форми духовного розвитку учнів підліткового віку, соціокультурні фактори, що впливатимуть на естетичний досвід молодого покоління [7]. Це вимагає певного перегляду класичних методик викладання навчальних дисциплін, зокрема предметів зі сфери музичної педагогіки [9, с. 71]. Адже розвиток освіти в галузі культури та мистецтва є важливою темою з огляду на трансформаційні процеси, що відбуваються в цілому світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомі аспекти розвитку музично-естетичної культури учнівської молоді висвітлюються в наукових напрацюваннях В. Мішеченко, О. Сапожнік, О. Сбітневої, О. Сироежко, І. Ткаченко, А. Чернишової та інших.

Питання формування музично-естетичної культури учнівської молоді засобами різних видів мистецтва вивчають такі дослідники, як Л. Артемова,

В. Бутенко, С. Мельничук, Н. Миропольська, І. Сідорова, Г. Тарасенко, Г. Шевченко та інші.

Вітчизняні дослідники, серед яких Б. Брилін, О. Дем'янчук, Л. Коваль, Л. Масол, В. Медушевський, Г. Падалка, В. Рогозіна, Л. Хлебнікова та інші вивчаючи питання всебічного розвитку молодого покоління наголошують про важливість формування музичної культури учнів підліткового віку у закладах загальної середньої та позашкільної освіти.

Мета статті: розглянути теоретичні основи формування музично-естетичної культури школярів старшого підліткового віку.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи теоретичні аспекти формування музично-естетичної культури учнівської молоді науковці акцентують увагу на наявності розвиненої естетичної свідомості та здатності школярів естетично сприймати дійсність. У такий спосіб, «естетичне виховання – це педагогічна діяльність, спрямована на формування здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси. Метою естетичного виховання є розвиток високого рівня естетичної культури особистості, її здатність до естетичного освоєння дійсності» [5, с. 63]. Тому, дуже важливо сьогодні приділяти увагу естетичному розвитку підростаючого покоління, що у майбутньому стане фундаментом формування їхнього духовного світу.

Культура є основоположним складником поняття «музично-естетична культура».

Термін «культура» в перекладі з латині тлумачиться як оброблення, виховання, освіта, розвиток. Культура зберігає досвід соціалізації людства, який воно набуло протягом певного проміжку часу та передає його від покоління до покоління.

Огляд наукових джерел вказує, що термін «культура» змінювався історично. В давні часи він означав оброблення людиною землі. Пізніше значення цього поняття стало розширюватися, «ним стали називати процеси й результати оброблення матеріалів природи в різноманітних ремеслах. Пізніше – процеси виховання і навчання людини. Уперше в цьому значенні такий термін застосував давньоримський оратор і філософ Марк Тулій Ціцерон» [5, с. 62].

С. Гончаренко, вважає, що «культура – це галузь духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти та духовної творчості; рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння якоюсь цариною знань або діяльності» [1, с.182]. Це вказує на те, що в суспільстві культура виконує такі функції як, гуманізуюча, світоглядна, виховна, просвітницька та інші.

Можна вважати, що культура – «це форма відчуття й сприйняття світу, рівень вихованості людини, наповненість духовним змістом і творчістю. Культура не передається генетично й не може розвиватися поза соціумом. Кожна людина оволодіває культурою індивідуально шляхом навчання, спілкування та через різні способи діяльності» [5, с. 64].

Одним із базових складників музично-естетичної культури є естетична культура.

Естетичну культуру особистості дослідники розглядають як відтворення естетичної культури окремої нації та суспільства, вона характеризує рівень розвиненості естетичної свідомості людини, здатність та потребу естетично сприймати дійсність [3; 5; 6]. Тому естетична культура розглядається як своєрідне віддзеркалення естетичного надбання певного суспільства.

Естетична культура особистості формується завдяки естетичному вихованню. Джерелом естетичного виховання молоді, на думку І. Зязюна, має бути національна мистецька спадщина, побудована на здобутках українського народу, Науковець вважає, що «естетичне виховання є залученням людини до соціокультурного простору, отримання естетичного досвіду, що специфічно пов'язує її зі світом [3, с. 64].

Варто зазначити, що за допомогою естетичного виховання можна формувати творчі здібності людини. А творчість вважається найвищою формою людської життєдіяльності. «Для цього потрібно навчити своїх вихованців творчості, а не вимагати її. Важливо розуміти закономірності розумового розвитку учнів і формування у них творчих здібностей, володіти і використовувати в своїй роботі теорію асоціативності засвоєння знань, поетапного формування розумових дій, узагальнення і форм способів пізнання» [4, с. 382]. Всі зазначені процеси діяльності людини найкраще реалізуються завдяки наявності естетичного досвіду.

Іншою важливою складовою музично-естетичної культури особистості є музична культура.

Поняття музичної культури передусім пов'язане зі сферою музичної освіти.

Музична культура може слугувати джерелом духовних і матеріальних цінностей людини та вираженням її духовної культури на рівні музичного мистецтва.

На думку О. Чернишової, «музично-естетична культура є процесом цілеспрямованого розвитку здатності особистості до повноцінного сприйняття та правильного розуміння прекрасного в мистецтві та дійсності. Вона передбачає вироблення системи художніх уявлень, поглядів та переконань, виховання естетичної чуйності та смаку. Одночасно з цим у школярів виховується прагнення та вміння вносити елементи прекрасного до всіх сторін буття, боротися проти всього потворного» [6, с.20]. Важливо, щоб педагоги вміли знайти шляхи розвитку досліджуваного явища. А це можливо під час інтегрованої професійної підготовки вчителя музичного мистецтва за допомогою інноваційних форм і методів виховання, зокрема художньо-педагогічних технологій [8, с. 543].

Вважаємо, що музично-естетична культура учнів підліткового віку має опиратися на такі принципи, як принцип обліку виховного потенціалу полікультурного естетичного середовища, принцип діалогу різноманітних культур, принцип наступності, принцип інтегративності навчання тощо. Тому, крім провадження новітніх практик навчання варто зосередитися на розвиткові освітнього процесу в галузі мистецтва [10]. Завдання освітнього процесу мають базуватися на відродженні інтересу до української культури, вивченні нових

творів, нав'язаних воєнною тематикою, пошуках шляхів естетичного виховання на основі патріотизму і відданості українським цінностям [2, с. 161].

Висновки. Таким чином, аналіз наукових джерел з окресленої проблеми, дав можливість трактувати музично-естетичну культуру учнів старшого підліткового віку як інтегративну особистісну якість, що характеризується наявністю художньо-естетичних уявлень, естетичної чуйності, повноцінного сприйняття прекрасного в мистецтві та практичного досвіду в музично-творчій діяльності.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 376 с.
2. Грінченко, Т. Д., Зузяк, Т. П., & Сідорова, І. С. (2024). Трансформація мистецької освіти в умовах воєнного стану (на прикладі факультету мистецтв і художньо-освітніх технологій ВДПУ імені М. Коцюбинського). *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти, 31, 161-168.
3. Зязюн І.А. Естетичний досвід особи. Формування і сфера вияву. К. : Вища школа, 1970. 172 с.
4. Куцерак Т. О., Сідорова І.С. Особливості формування творчих здібностей особистості. *The III International Scientific and Practical Conference «Modern challenges to science and practice»*, January 24–26, Varna, Bulgaria. P. 381-384. <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/14731/1/Modern-challenges-to-science-and-practice.pdf#page=382>
5. Сідорова І.С. Естетична культура – невід’ємний компонент духовного світу особистості. (2021). *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 14, 61-66. <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/1773>
6. Чернишова А.М. Етико-естетичне виховання дітей у школі. Педагогіка та психологія: сучасний гуманітарний вимір: *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, Україна, 8 вересня 2012 року). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології». 2012. С.130-131.
7. Factores socioculturales que influyen en la experiencia de aprendizaje de los estudiantes: un estudio transcultural I. Dumchak, O. Kachmar, N. Mochalova, K. Oleksandrenko. *Revista Eduweb*. 2024. Vol. 18, No. 3. P. 264–275. <https://eir.nuos.edu.ua/handle/123456789/9007>
8. Kushnir K., Bilozerska H., Sidorova I., Kravtsova N., Kostenko L. Integrated professional with training of the music teacher by means of innovative artistic and pedagogical technologies. *Laplage em Revista (International)*, vol.7, n.1, 2021, p. 543-551. https://www.researchgate.net/publication/351649814_Integrated_professional_training_of_the_music_teacher_by_means_of_innovative_artistic_and_pedagogical_technologies
9. Liudmyla Vasylevska-Skupa, Tetiana Belinska, Kateryna Kushnir, Iryna Sidorova, Lidiia Ostapchuk. Science-Modern Formation of mastery of artistic and pedagogical